

Berlin 1961–1989

AV-nummer: 31411 tv 4

Sammanfattning program 4: Berlin 1961–1989

Hagen Koch var bara 21 år när han fick uppdraget att bestämma var Berlinmuren skulle dras. Reinhard Grossman var 19 år när han bestämde sig för att fly över muren. Varför delades Berlin och varför byggde den kommunistiska regimen i Östtyskland upp ett helt system för att hindra människor från att ha kontakt med Väst? Saada Sirag Ali reste till Berlin för att träffa människor som var med när Berlinmuren byggdes 1961. Programmet visar unika arkivbilder. Bland annat en film som Stasi producerade 1961 och som visar hur det gick till när Stasi spionerade på människorna. Programmet ger tittaren stor kunskap om en tid då Europa var delat och halva det tyska folket utsattes för politiskt förtryck.

Programinslag i Berlin 1961–1989

Människorna och flykten över muren

- 00:00–01:57 Intro till programmet. Hagen Koch säger att han var övertygad om att muren skulle bevara freden.
- 2.00–05:30 Reinhard Grossman berättar om sin flykt från Öst-Berlin till Väst. Arkivbilder på människor som flyr.
- 05:30–06:35 Saada besöker minnesplats för dem som dog i flykten. Hagen Koch som var delaktig i byggandet av muren berättar om sin syn på dem som dog vid muren.
- 06:35–10:45 Reinhard Grossman berättar om försöken att bygga en tunnel och hjälpa sin syster och föräldrar att fly från DDR.
- 10:45–14:20 Saada besöker Muren och träffar Hagen Koch som förklarar hur kraftig bevakningen av gränsen var. Saada: "Hur kan människor komma på att bygga en sån här mur?" Hagen Koch förklarar hur regimen i DDR resonerade. Bakgrunden till muren och revolten i Berlin 1953 tas upp.

Stasi – Ministerium für Staatssicherheit

- 14:20–16:45 Propagandalåt och arkivbilder som visar DDR. Utdrag från reportage om DDR från Aktuellt 1984. Bakgrunden till Stasi och deras metoder visas.
- 16:45–18:56 En av Stasis egna filmer som visar hur de genomsöker en lägenhet och gör ett gripande av en man som anklagas för att ha haft kontakt med en journalist från väst.

Ungt motstånd i DDR

- 18:56–24:18 Saada träffar Angela Kowalczyk som greps av Stasi 1982 för att ha skrivit en fredsdikt. Hon berättar om gripandet och § 220 som möjliggjorde fängslandet av oliktankande.
- 24:18–25:30 Hagen Koch berättar om fängelsernas "uppfostrande" roll i DDR. Han berättar också hur han varken ser sig som förövare eller offer utan barn av sin tid.

DDR idag

- 25:30–29:30 Bilder och nyhetsinslag som visar öppnandet av Berlinmuren. Unga människor som uttalar sig kritiskt om Tyskland idag och att det fanns positiva saker med DDR.

Begrepp att ta upp:

- Checkpoint Charlie – (gränsövergången)
- DDR – Deutsche Demokratische Republic
- Erich Honecker – Statschef
- Det socialistiska enhetspartiet
- Erich Mielke – Stasichef
- Stasi – Ministerium für Staatssicherheit
- Statsfientlig
- § 220 – möjliggjorde fängslandet av oliktankande
- Socialistisk fostran
- Ungdomsvårdsskolor
- Förövare
- Offer
- "Barn av sin tid"
- Rödgardister
- Brunskjortor
- Fascist

Historiebruk

I detta andra program om DDR och muren möter vi Angela som utsattes för åsiktsförtryck i DDR. Vi möter också Reinhard Grossman som valde att fly från förtrycket. I Programmet syns också Hagen Koch som vi även träffar i programmet om Berlin 1945–1961 och som gjorde en karriär inom Stasi. De olika personerna representerar också 3 olika val och sätt att se på mänskligt handlande. Att göra val innebär i det här fallet antingen att göra motstånd, att fly eller att göra de val som ideologin föreskriver. I det här sammanhanget skulle man kunna påstå att summan av individers val blir historia. De som inte gör några aktiva val blir heller inte historia. I programmet representeras t e x inte alla dem i DDR som accepterade sin lott och anpassade sig till den situation som rådde.

Den enda som i programmet reflekterar över om människan har ett val är Hagen Koch. Han vill varken se sig som offer eller förövare utan säger att han var "barn av sin tid". Hagen Kochs personliga berättelse aktualiserar frågan om vi människor kan göra fria val eller om de alltid sker mot bakgrund av en historia?

Mot denna deterministiska syn på människan står Angela som "blev" historia genom att välja att göra motstånd. Angela visste inte att hon skapade historia när hon gjorde motstånd men idag låter vi henne rekonstruera sin handling och sätta in den i vår samtid. Vi kan vara tämligen säkra på att hennes historia inte hade blivit skriven om DDR fortfarande existerat. Men hur ska vi då se på dagens sociala ungdomsrörelser? I medierna och rättsväsendet finns en tendens att betrakta dem som terrorister och samhällsfiender. Kommer de personerna bli historia först när vårt samhälle förändrats radikalt? Gränsen mellan samhällsdebatt och nutidshistoria är ofta hårfin och vävs in i vartannat.

DDR:s historia är idag relativt ofarlig även om det finns många röster liknande dem i slutet på programmet som vill lyfta fram positiva delar av DDR. När historien blir "ofarlig" är det också lättare att tala om den från fler perspektiv och det får också sitt uttryck i programmet. Det vi inte får se och som fortfarande är känsligt är det vardagliga spioneriet där man angav sin granne eller sin klasskamrat. Man kan undra om dessa människor resonerar som Hagen Koch att de var "barn av sin tid" eller att det var hjärntvättade av systemet. Vilka krav kan man ställa på en individ och på sig

Ramp om historia

själv att agera efter en humanistisk värdegrund? Hagen Kochs historia är ju extra intressant med sin postmodernistiska vinkling av att jobba för den "demokratiska" diktaturen därför att han trodde det var en garanti för freden.

Det som skiljer Hagen Koch från Angela är att den förre väljer en ideologi som svar medan Angela söker egna svar genom att uttrycka sig. Det ger stöd åt påståendet att kreativt skapande människor också är en garanti för demokrati och humanism. Men det väcker också frågan om hur vi skapar uttrycksmöjligheter i skolan för att använda historia kreativt och i demokratiskt syfte?

Övning 1 (Hi, SO, Eng) Analys av propaganda

Till eleven

Den 17e september 1961, en månad efter att muren byggts höll den östtyska regimen ett val. Det fanns lite utrymme för valfrihet. Enligt regimen röstade 99% av befolkningen för muren. I teckningen framställs valet som en andra triumf för DDR. Folkets valseklar där man röstade för muren har staplats till ännu en mur. Västtyska politiker som tvingats acceptera den fysiska muren står nu inför en andra mur som utgörs av folkets helhjärtade stöd för muren.

- Titta på programmet och lyssna till Hagen Kochs resonemang om varför man byggde muren och varför han trodde på den.
- Jämför med bilden jämte och diskutera hur regimen lyckades upprätthålla bilden av att muren var ett fredsprojekt med folkligt stöd.
- På siten www.calvin.edu/cas/gpa/wall.htm kan du hitta 10 förklaringar till varför regimen byggde muren. Broschyren publicerades på engelska och riktade sig till utländsk distribution.
- Varför var det viktigt för regimen i DDR att förklara för folk och andra länder varför man byggde en mur?

Källa: <http://www.calvin.edu/cas/gpa/eule61.htm>

Övning 2 (Hi, SO)

Bakgrundsfakta om Berlin och övning i att ta ställning.

Svaren på frågorna finns på <http://www.ur.se/ramp/historia/interface3.html>

- Vad var Stasi?
- Vad var Checkpoint Charlie?
- När byggdes muren?
- Vad hände i Berlin 1953?
- Läs bakgrundsfakta om Angela, Hagen och Reinhard.
- Lyssna igenom scenariot (bildspelet) och skriv en halv sida om hur du hade gjort i den situationen?

Övning 3 (Hi, Sv)

Att förstå den ideologiska tidsandan i DDR och öva kritiskt tänkande

Till eleven

- Titta på hela programmet eller från 14:20
- Läs om Angela Kowalczyk på <http://www.ur.se/ramp/historia/interface3.html>

Uppgiften är nu att läsa och jämföra Angelas fredsdikt med Erich Honeckers tal. Honecker var ledare för DDR under 1980-talet och höll ofta tal till befolkningen och särskilt för ungdomar.

Uppmaning!

Folk – värj er! Förhindra tredje världskriget!
Ta inga vapen i hand!
Bråka inte!
Förfölj inte varandra!
Använd pengar som går till försvaret till miljön istället!
Alla ska ha meningsfrihet och rättigheten att gå samman i intressegrupper!
Kämpa mot nynazister!
Låt nytänkare existera, t.ex. punkarna i ÖstBerlin.
Blunda inte för verkligheten!
T ex för drogproblem i ÖstBerlin

*Angela Kowalczyk
(Översättning Victoria Broström)*

Nedan visas ett utdrag från ett av Erich Honeckers tal till kongressen för DDR:s ungdomsorganisation ("Den fria tyska ungdomen") på 1980-talet.

"På ruinerna efter Andra Världskriget byggde vi upp allt som nu omger oss, det som under de senaste 40 åren har åstadkommit överallt i DDR, som var och en som besöker oss kan se. Ni deltog i det, och ni kommer föra revolutionen och den socialistiska fanan över millenniumskiftet 2000."

*"Ja, kära kamrater, socialismen som vi kämpade för så länge, för vilken den tyska arbetarrörelsen gjorde sådana uppoffringar i sin kamp mot fascism och krig, har utvecklats framgångsrikt och fått en stabil grund i den Tyska Demokratiska Republiken. Den har blivit en grundpelare för freden i Europas hjärta.
(Lång stor applåd.)*

Ännu är vi naturligtvis inte nöjda med vad vi uppnått. Vår utveckling inom industri och jordbruk, vår vetenskapliga potential, våra nära band och samarbete med Sovjetunionen, Folkrepubliken Polen, Socialistiska republiken Tjeckien, och de andra socialistiska nationerna, gör det möjligt för oss att, steg för steg, röra oss framåt. Framgångarna för folket kommer nå nya höjder som många idag knappast kan föreställa sig.

Ramp om historia

Ni, kära kamrater, ert uppriktiga stöd av DDR:s socialistiska idéer och värden är ett levande bevis på att det som uppnåtts inte kan förstöras av de länder som ännu inte samarbetar för fred och nedrustning. Vi är inte ensamma i världen. Vi har mäktiga allierade hos Sovjetunionen, i Folkrepubliken Kina, i Folkrepubliken Polen, i den Tjeckoslovakiska republiken och hos andra socialistiska länder men också bland de länder i väst som jobbar för att förhindra ett atombombsinferno, som arbetar för att förbjuda att krig utrotar mänskligheten.”

(Stor applåd)

Källa. Randall Bytwerk

<http://www.calvin.edu/academic/cas/faculty/bytw/bytwerk.htm>

Originalkälla: Neues Deutschland, 9/10 juni 1984, p. 1.

(Fritt översatt)

- Vilka likheter finns mellan de två texterna?
- Vad skiljer?
- Varför tror du att Angela blev fängslad? Både Angela och Honecker talar ju för freden.
- Angela säger i filmen att hon egentligen blev fängslad för att vara punkare. Varför var punkare ett hot mot DDR?
- Honecker pratar om flera andra länder. Vad har hänt med dessa länder idag jämfört med 1980-talet?
- I både Angelas dikt och Honeckers tal målas hotbilder upp. Vilket var det stora hotet på 1980-talet? Vilket är det stora hotet idag tycker du?
- Läs talet igen och diskutera varför Honecker fick stöd från så många människor i DDR och stora applåder av ungdomarna som lyssnade.
- Vilka likheter kan du se mellan propagandan i DDR och Hitlers Tyskland? Hur förhöll sig sanningen till det som sades i talen?

Övning 4 (Hi ,SO) Förtrycket i DDR

Till läraren

- Titta på avsnittet från 14:20–25:30 som handlar om Stasi och deras metoder för att fångsla oliktankande.

Diskutera i små grupper och använd nedanstående frågor som stöd.

Till eleven

- I DDR jobbade 100 000 personer med att spionera åt Stasi på medborgarna i DDR. Man hade en jättelik administration av angivare för att samla bevis för statsfientlig verksamhet och döma människor enligt vissa lagar. Varför fångslade inte regimen människorna direkt utan bevis, lagar och rättegång?
- Vilken fara finns det för en demokrati när man misstänkliggör kategorier av människor, till exempel punkare och tillåter anonyma tips på "misstänkta" personer?
- I Stasis egen film syns hur noggrant man dokumenterade och "samlade bevis" mot den som skulle åtalas. Varför tror du detta var så viktigt?
- Hur skulle du vilja beskriva gripandet i filmen?
- Varför tror du att regimen i DDR upplevde det som ett hot mot landet att skriva en dikt eller att ha kontakt med utländska journalister?
- Vad står förkortningen DDR för?
- Tror du att majoriteten av befolkningen och regimen i DDR upplevde att det var en demokrati?
- Vad är demokrati för dig?

Övning 5 (Hi, SO, Sv, Eng)

Personligt möte med flyktingar

Till läraren

Reinhard Grossman berättar om sin flykt från DDR och försöken att få över resten av sin släkt. Idag bor han i Kalmar. Ett sätt att knyta ihop nutidshistoria med det närsamhälle vi lever i är att ordna möten med flyktingar. Låt eleverna intervjua nysvenskar som kommit hit på grund av politisk förföljelse. Denna övning handlar också om att ge eleverna en plats i historieskrivningen och göra dem till aktörer.

Förberedelse

Ta kontakt med någon SFI-lärare och fråga om de känner till några SFI-elever som vill låta sig intervjuas om sin flyktningbakgrund och sitt nuvarande liv i Sverige. Här finns möjlighet att samarbeta ämnesövergripande med Sv och Eng. På sidan <http://www.lhs.se/sfi/> finns kontaktlänkar om du inte känner till någon SFI-undervisning i din närhet.

- Titta på halva programmet fram till 14:20

Diskutera programmet utifrån ett nutida flyktingperspektiv:

- Vilka är det som flyr idag?
- Vad flyr de från?
- Vad kommer de till?

- Dela upp klassen i grupper om 3–4 st. och ge varje grupp förutsättningar för att ha ett personligt möte med en flykting.

- Eleverna gör frågor utifrån diskussionen och sina funderingar.

- Låt dem intervjua och redovisa i form av en journalistisk artikel + stillbild eller en intervju med kamera.

- Redovisa gemensamt.

Övning 6 (Hi, SO, Ty)

Att förstå makt och hur förtryck utövas med hjälp av lagar

Till läraren

18:56 in I programmet berättar Angela Kowalczyk om hur hon blev fängslad för sitt motstånd mot regimen, sin livsstil och sina åsikter. Hon nämner § 220 med vars hjälp DDR-regimen spärrade in oliktankande. Nedan finns § 220 i sin helhet på både tyska och svenska. Lagen kan användas som ett historiskt bevis för att det verkligen skedde övergrepp i DDR. Den kan också användas för att visa hur makt fungerar och hur lagen kan användas för att utöva makt.

Här är ett förslag till hur man kan arbeta med materialet.

- Låt eleverna titta på programmet.
- Använd lagtexten som översättningsövning för dem som läser tyska.
- Visa den svenska versionen och diskutera juridikens positiva och negativa sidor.
- Jämför med de nazistiska Nürnberglagarna.
- Jämför med svenska åsiktsregistreringen och lagen om hot mot rikets säkerhet.
<http://www.fib.se/IB/index2.html>
- Jämför med de nya antiterroristlagarna i USA och EU.

§ 220 StGB der DDR

Öffentliche Herabwürdigung

(1) Wer in der Öffentlichkeit die staatliche Ordnung oder staatliche Organe, Einrichtungen oder gesellschaftlichen Organisationen oder deren Tätigkeit oder Maßnahmen herabwürdigt, wird mit Freiheitsstrafe bis zu drei Jahren oder oder mit Verurteilung auf Bewährung, Haftstrafe, Geldstrafe oder mit öffentlichem Tadel bestraft.

(2) Ebenso wird bestraft, wer Schriften, Gegenstände oder Symbole, die geeignet sind, die staatliche oder öffentliche Ordnung zu beeinträchtigen, das sozialistische Zusammenleben zu stören oder die staatliche oder gesellschaftliche Ordnung verächtlich zu machen, verbreitet oder in sonstiger Weise anderen zugänglich macht.

(3) Ebenso wird bestraft, wer in der Öffentlichkeit Äußerungen faschistischen, rassistischen, militaristischen oder revanchistischen Charakters kundtut oder Symbole dieses Charakters verwendet, verbreitet oder anbringt.

(4) Wer als Bürger der Deutschen Demokratischen Republik die Tat nach Absatz 1 oder 3 im Ausland begeht, wird mit Freiheitsstrafe bis zu fünf Jahren, Verurteilung auf Bewährung oder mit Geldstrafe bestraft.

Svensk översättning:

§ 220 i Tyska demokratiska republikens brottsbalk (eller DDRs brottsbalk)

Offentlig förnedring:

(1) Den som offentligt förnedrar den statliga ordningen, de statliga organen, de inrättande eller gemensamma organisationerna eller deras verksamheter eller åtgärder, blir straffad med frihetsberövning i upp till tre år eller ovillkorligt dömd till häktning, penningböter eller med offentlig kritik.

(2) Även den som sprider, eller på annat sätt tillgängliggör skrifter, föremål eller symboler som kan användas för att göra intrång på de statliga eller offentliga ordningarna eller som stör den socialistiska gemenskapen eller ringaktar de statliga eller gemensamma ordningen blir bestraffad.

(3) Även den som offentliggör uttalanden av fascistisk, rasistisk, militärisk eller revanschistisk karaktär eller sprider eller framför symboler för dessa karaktärer, blir straffad.

(4) Den som är östtysk medborgare och utomlands begår handlingarna som beskrivs i avsnitt 1 eller 3 blir frihetsberövad i upp till 5 år eller ovillkorligt dömd till penningböter.

Övrigt material att använda:

Film:

Goodbye Lenin
Kärlek och uppror
Handledningar på www.sfi.se

UR

RAMP om historia – 5 min

Trümmerfrau (U31446- 7ty) (U31446- 7sv)

Här är berättelsen om en av de tyska kvinnor som hjälpte till att bygga upp Tyskland efter andra världskriget – Felicitas Hübbe-Haunert röjde upp i ruinerna i Berlin för att få bättre ransoneringskort. Finns både svensktextat och tyskttextat.

RAMP om historia – 5 min

En gång Stasi alltid Stasi (U31446- 8sv) (U31446- 8ty)

Hagen Koch tvingades in i en kommunistisk barngrupp på grund av sin pappas nazistiska förflutna. När han var 21 år var det han som fick uppdraget att bygga Berlinmuren. Först 1985 lyckades han lämna "Stasi". Finns både svensktextat och tyskttextat.

(sök i mediebiblioteket på www.ur.se eller www.sli.se)

Bilder från ett krig (U89000-10)

Berlins fall, Villius/Häger, Utbildningsradion
1989, UR Video, 5 min, från 13 till 18 år

Herz im Kopf (U31525- 1ty) (U31525- 1sv)

Utbildningsradion 2003, UR Video, 30 min, från 12 till 19 år

Del 1 av 3. Charming tysk film i tre delar om Jakob, vars liv är trassligt på många sätt och vis. Han har precis flyttat från sin pappa i Berlin och återvänder till hemstaden Frankfurt.

Finns både svensktextat och tyskttextat.

Hört mit! (L00070-17)

Unser Berlin, Utbildningsradion 2000, Ljudband, 15 min, från 12 till 19 år

Niko och Simone berättar om sig själva och om hur det är att vara ung i Berlin.

Hört mit! (L01070- 9)

Lise Meitner – berüht ohne Nobelpreis

Utbildningsradion 2001, Ljudband, 20 min, från 12 till 19 år

Lise Meitner har kallats såväl "atombombens moder" som "den tyska Madame Curie". Hon föddes i Wien, flydde från Tyskland till Sverige 1938 och blev svensk medborgare efter kriget.

Ramp om historia

Länktips till UR:s sidor:

Tidslinje:

http://www.ur.se/ramp/html/rhi_tidslinje3.php

Fördjupning – bilder från programmet, länkar till arkivbilder:

http://www.ur.se/ramp/html/rhi_material3.php

Scenario till Berlin-programmet:

<http://www.ur.se/ramp/historia/interface3.html>

Övriga länktips:

Berlin Wall Online:

http://www.dailysoft.com/berlinwall/index_en.html

The Life and Death of the Berlin Wall:

<http://www.wall-berlin.org/gb/berlin.htm>

Newseum – The Berlin Wall:

<http://www.newseum.org/berlinwall/index.htm>

Mauerfotos – Fotografier från Berlinmuren:

<http://www.mauerfotos.de>

The Cold War Museum:

<http://www.coldwar.org/>

Personal Account of the fall of the Berlin Wall:

<http://www.andreas.com/berlin.html>

The Learning curve – Cold War:

<http://learningcurve.pro.gov.uk/coldwar/>

The Berlin Airlift Web Site:

<http://www.usafe.af.mil/berlin/berlin.htm>

Royal Air Force History:

<http://www.raf.mod.uk/history/index.html>

Ronald Reagans tal i Berlin 1987:

http://www.ronaldreagan.com/sp_11.html

John F Kennedys "Ich bin ein Berliner" tal 1963:

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3022166.stm>

Timeline of the Berlin Wall:

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1484769.stm>

Östtysk propaganda – tal, texter, och visuelltmaterial:

<http://www.calvin.edu/academic/cas/gpa/gdrmain.htm>

Ansvarig för studiehandledning:

Fredrik Nordblad, Mediepedagog UR, fno@ur.se